

CLASS : 10th (Secondary)

Code No. 4208

Series : Sec. M/2019

रोल नं०

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SET : C

संस्कृत

(Academic/Open)

(Only for Fresh Candidates)

शेमुषी (नई पुस्तक)

समय : 3 घण्टे]

[पूर्णांक : 80

-
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 तथा प्रश्न 20 हैं।
  - प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये कोड नम्बर तथा सेट को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।
  - कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
  - उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।
  - उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।
  - परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।
  - कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।
-

4208/(Set : C)

P. T. O.

निर्देशः—

- (i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।
- (ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।
- (iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुस्पष्टलेखः लेखनीयः।

खण्डः 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नांकितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत — 4 × 2 = 8

एकस्मिन् वने एकः विशालः वटवृक्षः तिष्ठति स्म। तस्मिन् अनेके खगाः न्यवसन्। ते भोजनार्थं प्रतिदिनम् इतस्ततः गच्छन्ति स्म। एकदा व्याधेन तण्डुलान् क्षिप्त्वा पाशः प्रसारितः। तण्डुलान् खादितुम् खगाः अधः आगत्य जाले बद्धाः अभवन्। खगाधिपः विमृश्य मित्रैः सह सजालम् उड्डीय मित्रं मूषकं हिरण्यकम् उपागच्छत्। मूषकः जालम् अकर्तत्। ते स्वतन्त्रताम् आप्नुवन्।

प्रश्नाः —

(क) वटवृक्षः कीदृशः आसीत् ?

(3)

4208/(Set : C)

(ख) खगाः किमर्थम् इतस्ततः गच्छन्ति स्म ?

(ग) हिरण्यकः मूषकः किम् अकरोत् ?

(घ) व्याधेन वने किं प्रसारितः ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मकं - कार्यम्)

2. भवान् हरदेवः स्वपठनविषये पितरं प्रति लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि उचितमंजूषापदैः पूरयत — 4 × 1 = 4

पूजनीय पितः !

सादरं प्रणमामि।

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अहं छात्रावासे .....(i)..... निवसामि।
अत्र अहं प्रातः पंचवादने उत्थाय .....(ii)..... पाठानाम् आवृत्तिं
प्रतिदिनं करोमि। मम .....(iii)..... भवान् चिन्तां मा करोतु।
मातृ चरणकमलयोः मम .....(iv).....। भ्रात्रे शुभाशीषः।

भवतां प्रियः पुत्रः

हरदेवः।

मंजूषा

प्रणामाः, विषये, पठितानाम्, सुखेन

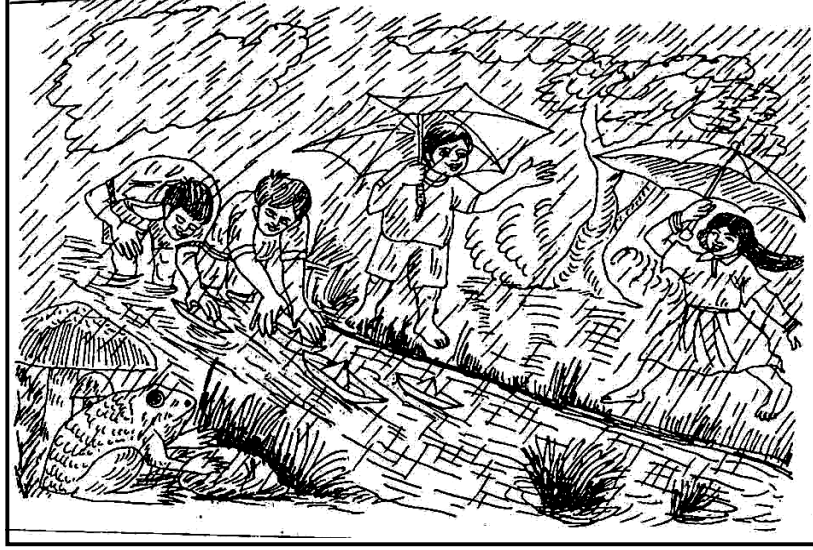
4208/(Set : C)

P. T. O.

(4)

4208/(Set : C)

3. चित्रं दृष्ट्वा अधः प्रदत्तवाक्यानि पठित्वा च रिक्तस्थानानि
उचितमंजूषापदैः पूरयत – 4 × 1 = 4

वाक्यानि –

- (i) अधुना वर्षा ..... ।
(ii) बालकौ जले कर्गदनौके ..... ।
(iii) एकः बालकः एका बालिका ..... धृत्वा गच्छतः।
(iv) आकाशे मेघाः ..... ।

मंजूषा

सन्ति, भवति, चालयतः, छत्रम्।

4208/(Set : C)

(5)

4208/(Set : C)

खण्ड: 'ग'

(पठित-अवबोधनम्)

4. अधोनिर्दिष्टगद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत —

1 × 4 = 4

एकदा केनापि आवश्यककार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रतिचलिता।

अथवा

लवः — आवां भ्रातरौ सोदर्यौ।

रामः — समरूपः शरीरसन्निवेशः। वयसस्तु न किञ्चिदन्तरम्।

लवः — आवां यमलौ।

5. अधोनिर्दिष्टश्लोकस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया सरलार्थं लिखत —

1 × 4 = 4

सम्पत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता।

उदये सविता रक्तो रक्तश्चास्तमये तथा।।

4208/(Set : C)

P. T. O.

(6)

4208/(Set : C)

अथवा

एक एव खगो मानी वने वसति चातकः।

पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरन्दरम्॥

6. निर्दिष्टसूक्तिषु **द्वयोः** भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत — $2 \times 2 = 4$

(क) विचित्रा दैवगतिः।

(ख) क्रोधो हि शत्रुः प्रथमो नराणाम्।

(ग) व्यायामः सर्वदा पथ्यः।

(घ) बुद्धिर्बलवती तन्वि सर्वकार्येषु सर्वदा।

7. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत — $4 \times 1 = 4$

(i) तत्र राजसिंहो नाम राजपुत्रः वसति स्म।

(ii) बुद्धिमती चपेटया पुत्रौ प्रहृतवती।

(iii) व्याघ्रं दृष्ट्वा शृगालः अवदत्।

(iv) त्वं मानुषात् विभेषि।

8. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत — $2 \times 1 = 2$

अस्ति देउलाख्यो ग्रामः। तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म।

एकदा केनापि आवश्यककार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता

पितुर्गृहं प्रति चलिता।

4208/(Set : C)

(7)

4208/(Set : C)

प्रश्नौ –

(क) ग्रामे कः वसति स्म ?

(ख) राजसिंहस्य भार्यानाम लिखत।

9. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा प्रश्नोत्तराणि संस्कृतेन लिखत – $2 \times 1 = 2$

उदीरितोऽर्थः पशुनापि गृह्यते,

हयाश्च नागाश्च वहन्ति बोधिताः।

प्रश्नौ –

(क) पशुना किं गृह्यते ?

(ख) वहन्ति इति पदे कः पुरुषः ?

10. प्रश्नपत्रे लिखितश्लोकान् विहाय 'शेमुषी भाग-2' पुस्तकात् एकं शुद्धं श्लोकं संस्कृतेन लिखत। $1 \times 4 = 4$

4208/(Set : C)

P. T. O.

खण्ड: 'घ'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

11. वृद्धिसन्धे: *अथवा* दीर्घसन्धे: परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। $1 \times 2 = 2$
12. कर्मधारय *अथवा* तत्पुरुषसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। $1 \times 2 = 2$
13. अपादानकारकस्य *अथवा* करणकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषयां लिखत। $1 \times 2 = 2$
14. यथानिर्दिष्टशब्दरूपाणि लिखत — $4 \times 1 = 4$
- (क) 'युष्मद्' — चतुर्थीविभक्ति — एकवचने =
- (ख) 'किम्' (स्त्री०) — तृतीयाविभक्ति — एकवचने =
- (ग) 'नदी' — द्वितीयाविभक्ति — एकवचने =
- (घ) 'गुरू' — प्रथमाविभक्ति — बहुवचने =

(9)

4208/(Set : C)

15. यथानिर्दिष्टधातुरूपाणि लिखत -

4 × 1 = 4

(क) 'पा (पिबु)' लट्लकार - प्रथमपुरुष - बहुवचने =

(ख) 'स्था (तिष्ठ)' - लोट्लकार - मध्यमपुरुष - एकवचने =

(ग) 'कृ' - लङ्लकार - प्रथमपुरुष - एकवचने =

(घ) 'अस्' - लृट्लकार - प्रथमपुरुष - एकवचने =

16. प्रदत्त-उपपदविभक्तिवाक्येषु उचितविभक्तिप्रयोगं कुरुत -

4 × 1 = 4

(क) अलम् .....। (अतिशालीनतां/अतिशालीनतया)

(ख) ..... बहिः वृक्षः तिष्ठति। (गृहं/गृहात्)

(ग) बालकः ..... काणः। (नेत्राभ्यां/नेत्रेण)

(घ) ..... विना न जीवनम्। (जलं/जलस्य)

4208/(Set : C)

P. T. O.

17. प्रदत्तवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिम् अव्ययपदैः कुरुत — $3 \times 1 = 3$
- (क) तृणानाम् अग्निना ..... विरोधः। (विना/सह)
- (ख) शिविना ..... इदं दुष्करं कार्यं कः कुर्यात्। (सह/विना)
- (ग) प्राणेभ्यः ..... प्रियः सुहृद्। (च/अपि)
18. अधोलिखितपदेभ्यः उपसर्गान् पृथक् लिखत — $3 \times 1 = 3$
- (i) निर्मलम्
- (ii) प्रपश्यामि
- (iii) संगमनम्

खण्डः 'ड'

(लघुत्तरप्रश्नाः)

19. यथानिर्दिष्टप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृते एकपदेन लिखत —
- (i) **द्वयोः** पदयोः विलोमपदानि लिखत — $2 \times 1 = 2$
- (क) असत्यम्
- (ख) अनादरः
- (ग) तदानीम्
- (घ) शत्रुः

(ii) **द्वयोः** पदयोः पर्यायपदानि लिखत — $2 \times 1 = 2$

(क) तुरगः

(ख) पावकः

(ग) सूर्यः

(घ) सखा

(iii) **द्वयोः** पदयोः प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक् पृथक् कृत्वा लिखत —
 $2 \times 1 = 2$

(क) कर्तव्यः

(ख) दृष्ट्वा

(ग) उपसृत्य

(घ) चित्वा

(iv) **द्वयोः** अंकयोः स्थाने संख्यावाचीपदं लिखत — $2 \times 1 = 2$

(क) 18

(ख) 100

(ग) 81

(घ) 12

(v) **द्वयोः** अंकयोः स्थाने घटिकासमयं लिखत — $2 \times 1 = 2$

(क) सवा ग्यारह बजे

(ख) साढ़े बारह बजे

(ग) एक बजे

(घ) दो बजे

खण्ड: 'च'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

20. प्रदत्तचतुर्षु उत्तरेषु शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत — $6 \times 1 = 6$

(क) 'कः + अपि' इति पदे किं सन्धिपदम् ?

(i) कोऽपि

(ii) कापि

(iii) करपि

(iv) कोअपि

(ख) 'सच्चित्' अत्र किं सन्धिच्छेदपदम् ?

(i) सच् + चित्

(ii) सात् + चित्

(iii) सत् + चीत्

(iv) सत् + चित्

(ग) 'ग्रामगतः' अत्र किं विग्रहपदम् ?

(i) ग्राम गतः

(ii) ग्रामां गतः

(iii) ग्रमं गतः

(iv) ग्रामं गतः

(घ) 'पंचानां पात्राणां समाहारः' अत्र किं समस्तपदम् ?

(i) पंचपात्रम्

(ii) पंचापात्रम्

(iii) पंचपात्रः

(iv) पंचपात्री

(ङ) 'कुटुम्बवृत्तान्तः' अस्य किं विशेषणपदम् ?

(i) समरूपः

(ii) समरूपी

(iii) समरूपम्

(iv) समरपः

(च) 'यमलौ' अस्य किं विशेष्यपदम् ?

(i) रामलक्ष्मणौ:

(ii) लवकुशौ

(iii) लवाकुशौ

(iv) लवकूशौ

